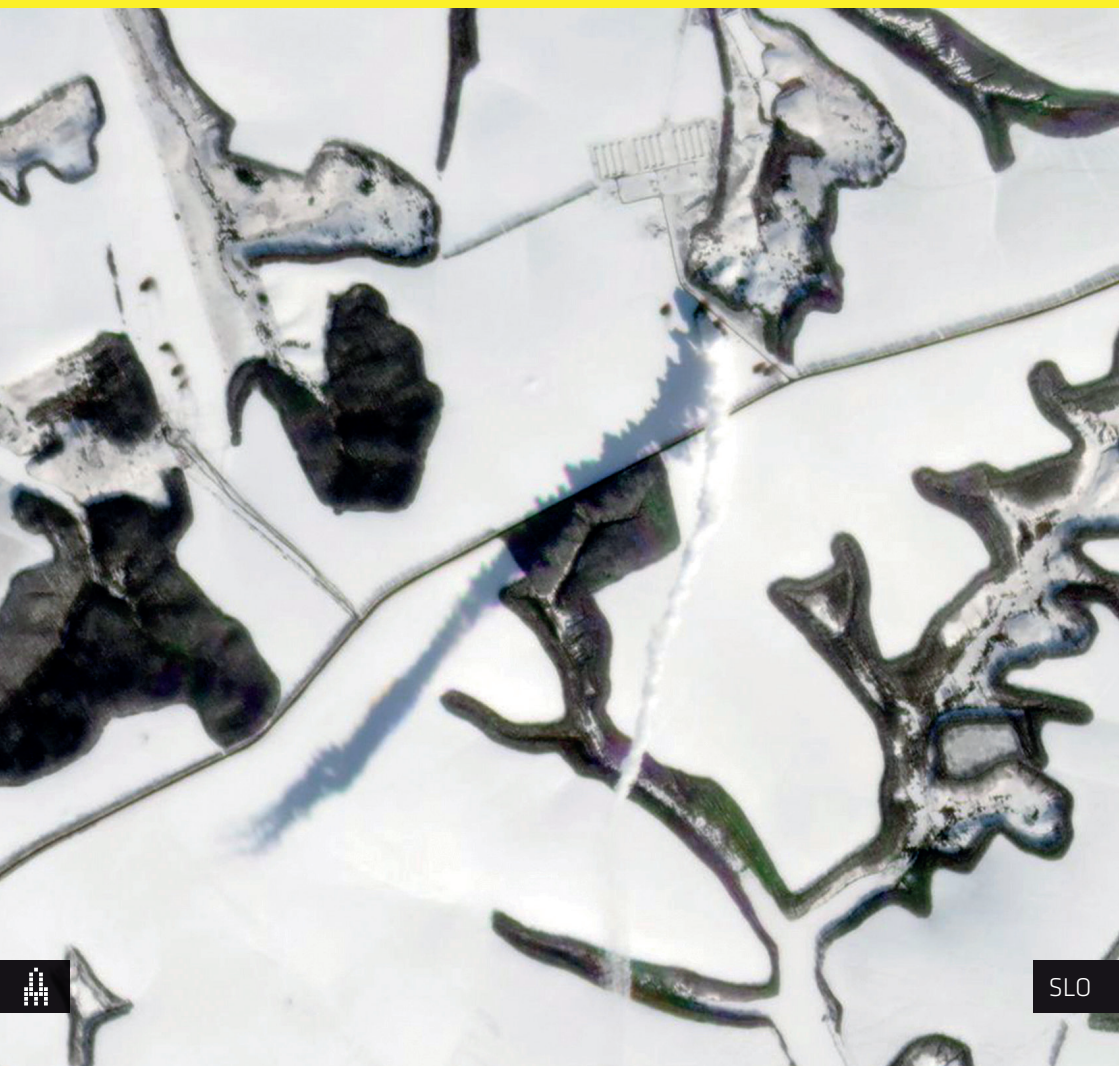

Asia Bazdyrieva

MIKRO, MEZO, MAKRO

PostScript^{UM}

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v
Ljubljani

COBISS.SI-ID 169026051

ISBN 978-961-7173-37-6 (PDF)

Asia Bazdyrieva

MIKRO, MEZO, MAKRO

Ne štejem več, kolikokrat sem že slišala, da je ruska vojaška ofenziva proti Ukrajini, ki se je začela 24. februarja 2022, »Ukrajino postavila na zemljevid«. Natančneje, državo – in njene državljane – je na zemljevid postavil nepričakovano učinkovit ukrajinski odpor. Ta odpor je mnogo ljudi navdihnil. Še mnogo več jih je vznejevoljil. Naj gre za navdih ali nejevoljo, od tiste točke dalje vojne ne vidijo le tisti, ki se za to zavestno odločijo.

Prav tako ne štejem več, kolikokrat sem že premišljevala o zemljevidih. Gledala sem jih in se po njih ravnala, skušala v njih najti smisel ter hkrati ostati pozorna na bližino fronte in njenih premikajočih se črt, skušala dognati logiko manevrirnih izstrelkov ter ob tem mislila na vse, ki občutijo posledice. Spreminjala sem svojo geolokacijo, vendar tisto specifično vsepovsod nosila v sebi ter tako na nek način postala utelešen indeks zanjo.

»Postaviti nekaj na zemljevid« je angleški idiom. Pomeni, da nekaj postane splošno znano, da postane del splošne zavesti in se vanjo umesti, da pridobi vizualno referenco, stabilno asociacijo ali opredeljen nabor kategorij, ki to stvar naredijo domačo. Zemljevid je uporabna vstopna točka za veliko stvari, ki jih želim povedati. V smislu tehničnega orodja je zemljevid zasnovan kot navigacijski pripomoček, shematska reprezentacija lastnosti ozemlja, ki jih je treba poznati, da se ne bi izgubili. Če razumemo, kako zemljevid operira kot spoznavno orodje, lahko natančno preučimo, *kako* ozemlje, telo ali ozemlje kot telo postane spoznano. Interpretacija stvari na zemljevidu – in kar je morda še pomembneje, stvari, ki jih na njem ni – je vprašanje tega, kdo ga gleda in zakaj. Če so bile v zadnjih desetletjih tu v zahodni humanistiki (karkoli to danes že pomeni) razprave o centrih ter periferijah, pospoljenem vidiku znanstvenega pogleda, kolonialnih logikah ter njihovih postkolonialnih drugih dobro artikulirane ter podrobno razdelane, potem so tisto, kar se

nam izmika, se venomer spreminja in ostaja dovzetno za preoblikovanje, pravzaprav temeljno drugačni imaginariji in želje, ki definirajo načine, kako (kot posamezniki, družbe ali še kaj več) gledamo – ali celo postanemo – zemljevid.

To, da se vsakdo, čigar geografski kontekst se radikalno spremeni, znajde v kognitivnem pregibu, ne bi smelo biti nič novega: kar je bilo nekdaj vklesano v kamen, postane spremenljivo in pogosto izrazito drugačno. Vendar moja poanta tu ni razkriti, da obstaja več raznolikih realnosti (seveda ne kot ontološko različnih entitet, ampak v smislu, kako so videne, posredovane, razumljene in spoznane), temveč opisati točno določen primer takšnega pregiba. Moj primer.

Ko sem zapustila Ukrajino in s tem vojno območje, sem prišla v Nemčijo. Znašla sem se v realnosti, razcepljeni na dve navidezno izključujoči se pripovedi: prva je vezana na podnebje in je v vseh možnih vidikih vpeta v družbenopolitično imaginacijo, druga pa na vojno in se večinoma ohranja na ravni vladnih odločitev ali pa jo ohranjajo tisti, na katere te odločitve neposredno vplivajo. Obe se sicer ukvarjata z zemljevidi, tako tehnično kot spoznavno, vendar usmerjata drugačne želje in pri tem ju poganjajo drugačni strahovi. Zato tu predam svoje telo, ki se premika vzdolž črt na zemljevidu ter približuje in oddaljuje pogled, s čimer omogoči premostitev različnih meril ter pokaže, da so ta – kot dve strani Möbiusovega traku – pravzaprav eno.

Mikro

Ko sem januarja 2023 na letališču Berlin Brandenburg hitela proti vkrcališču, sem opazila nove terminale, kjer je bilo vse polno električnih vtičnic in polnilnih postaj, na katerih potniki lahko pravočasno napolnijo vse svoje naprave. Na starejših letališčih je iskanje dostopnih in še nezasedenih vtičnic vedno izziv; kar še pred dvajsetimi leti ni bilo potrebno, je danes zaradi razširjenosti prenosnih električnih naprav postalo nujno. Številne dejavnosti, ki se odvijajo, ko se v okolici terminala čas ustavi – delo na prenosniku, prenašanje gigabajtov TV serij, opravljanje videoklicev, neskončno pregledovanje Instagrama –, terjajo energijo. Razpoložljivost in obilje teh možnosti sta proizvedla obsesije, fiksacije

in tesnobe. Normalno se počutiš šele takrat, ko so vsa tvoja sredstva dostopa ves čas napolnjena.

Namenila sem se v Ukrajino. Nekdo me je vprašal, če bom potovala z letalom, in za trenutek sem obmolnila, kot v številnih drugih situacijah, ko sem se morala ukvarjati z razlaganjem. Ukrajina je v vojni, tam je vojno stanje.¹ Letališča so bila uničena v nekaj urah. Tudi če bi še obratovala, potniški leti ne bi bili mogoči: vsak leteči objekt je tarča. Seveda razumem, da vse realnosti vojne morda niso očitne tistim, ki jih ne naseljujejo. Vendar je moj odziv vseeno izviral iz naveličanosti, ki se je razvila skozi leta ukvarjanja z razlaganjem razlik v tem, kar se je mimogrede predpostavljalo kot enaka dostopnost. Do pred šestimi leti je bilo potovanje iz Ukrajine v Zahodno Evropo (ki se začne s schengenskim območjem, omejenim z vzhodno državno mejo Poljske) resna stvar. Če si imel čas, denar, jezikovne zmožnosti in dovolj dokazil, si lahko oddal vizumsko vlogo (in na koncu dobil le strogo omejeno število dni za običajno kratek obisk), ali pa nisi imel nič od naštetega in je bilo tvoj vstop treba urediti skozi nepregledno logistiko, vzpostavljeno z avtoritativno omogočanja pretoka poceni delovne sile ali drugih pogosto prikritih transakcij. V čudaški resničnosti vojne in motenj, ki jih ta povzroča, v Ukrajino lahko prideš le tako, da greš z letalom na Poljsko, v Romunijo ali na Slovaško, nato pa z vlakom do meje z Ukrajino. Ali pa greš z vlakom, ali bolje vlaki, ker moraš večkrat prestopiti, od Berlina na Poljsko in naprej do Kijeva. Sanje okoljevarstvenikov, bi lahko rekli. Tokrat sem za potovanje potrebovala 28 ur, ki sem jih preživela na kolesih, mejnih prehodih in peronih. Ko potuješ od zahoda proti vzhodu, tiste stvari, ki naj bi predstavljale osnovno udobje, postopoma postanejo privilegij ali celo razkošje. Naj se sliši še tako patetično, prepada med tem, kar velja za danost, in tem, za kar se je treba boriti (kot npr. življenje), postaja vse večji. To je izjemno pretresljivo in ukvarjanje z razlaganjem vsega tega vsakič znova in znova je vse bolj utrujajoče.

¹ Dne 24. februarja 2022 je ukrajinski predsednik Volodimir Zelenski v odgovor ruski invaziji Ukrajine razglasil vojno stanje, kar med drugim vključuje omejevanje svobode gibanja državljanov in vozil, uvedbo policijske ure in vzpostavitev posebnega režima prikrievanja svetlobe, mobilizacijo moških in virov za obrambo itn.

V Kijev sem prispela sredi ledene zime in malo po policijski uri le prišla v prijateljičino stanovanje. Nenadoma sem se znašla na drugi strani ločnice: ko smo s prijatelji kramljali, so rekli, da so na računalnik prenesli TV serijo, ki jo lahko gledamo kasneje. Zasmejala sem se, saj sem mislila, da tako kot mnogi drugi v Ukrajini še vedno prenašajo piratske kopije, in vprašala: »Kaj nimate Netflix-a?« Za trenutek so obmolknili – kot v številnih drugih situacijah, ko so se morali ukvarjati z razlaganjem – in v smehu odgovorili: »No, ja, imamo. Ampak nimamo stalnega dostopa do elektrike.«

V Ukrajini to, kaj lahko narediš in česa ne, opredeljuje časovnica izpadov električne energije. Velik del ukrajinske energetske infrastrukture je Rusija načrtno uničila z raketami. Neposredne žrtve teh napadov je bilo nekoliko lažje prešteti, nikoli pa ne bomo izvedeli, koliko ljudi je utrpelo posledice izpadov energije – nekateri so umrli zaradi mraza ali jih ni bilo mogoče ohranjati pri zdravju, drugi so svoje življenje začasno ustavili ali preložili, ker niso mogli delati, se držati rutine, ker so bili nenehno izpostavljeni stresu in retravmatizaciji –, saj so v tisti tako zelo temačni zimi motnje v pretoku električne energije povzročile številne neopazne zamude in izčrpanost.

V Kijevu sem se morala hitro privaditi novi resničnosti in se med drugim naučiti, kako se oprhati v manj kot treh minutah – ne ko bi se morala, ampak ko so možnosti to dopuščale. Vstopiš v nekaj, kar se morda zdi domače, vendar se tista resničnost nato začne preoblikovati v kaskadnem nizu sprememb, ki se skrivajo za enim samim klikom: ko je elektrika izklopljena, deset minut kasneje ni več mobilnega omrežja. Ne moreš spremeniti načrtov in obvestiti drugih, oni pa ne tebe. Ne moreš na hitro preveriti poti na Google Maps, javni prevoz je lahko dostopen ali pa tudi ne. Lahko delaš, kuhaš in se lotiš drugih opravil ali pa tudi ne. Lahko izveš o posledicah napada in se ustrezno odzoveš ali pa tudi ne. V prihodnjih urah ne razmišljaš o ničemer drugem kot o električni energiji, pri čemer moraš krmariti skozi prostore, kjer se vse – vključno s teboj – zdi prikrajšano za običajne funkcije. Izpadi električne energije te spremenijo v nomadsko telo, prisilijo te, da na novo definiraš svoj odnos do prostora in časa.

Brezžični usmerjevalnik Starlink, nameščen v atriju enega od kijevskih stanovanjskih naselij. Po številnih napadih na ukrajinska energetska in telekomunikacijska omrežja jeseni in pozimi 2022–2023 je na stotisoče Ukrajincev iskalo alternativne načine dostopanja do energetskih in telekomunikacijskih storitev. Fotografija: Asia Bazdyrieva, januar 2023.

Mezo

Ko sem poleti leta 2022 prišla v Berlin, sem sledila postopkom za obravnavo ljudi, ki so prispeli iz Ukrajine. Najprej sem odšla na letališče Tegel. Minilo je le eno leto, odkar so ga zaprli – domačini so bili sicer navezani nanj, a ni več zmoglo zadovoljiti vse večjih operativnih zahtev –, sedaj pa je služilo kot sprejemni center za tiste, ki so zapuščali vojno. Videti je bilo nenavadno zapuščeno. Ko sem sedela v enem od avtobusov, s katerimi so se ljudje do nekdanjega letališča pripeljali od berlinske glavne železniške postaje, sem si prazne steze ogledovala skozi lastne spomine in razmišljala, da je zgodovina tega območja na nek način tipična. Letališče Tegel je bilo v času prve svetovne vojne sprva zasnovano kot oporišče, namenjeno usposabljanju za zračno izvidovanje, po razorožitvi Nemčije pa so tam začeli preizkušati rakete. Kmalu zatem je postalo skrivališče za vojaške raziskave, ki so bile državi v pomoč, ko je sprožila drugo svetovno vojno in letališče uporabljala za vojaške operacije. Med hladno vojno je postalo strateška točka v okviru strategij odvrčanja Sovjetske zveze, z razmahom obljub globalizacije pa se je odprlo domačim in mednarodnim letom, ki so s prihodom nizkocenovnih prevoznikov postajali vse cenejši. Po razgradnji so območje na novo zasnovali in tu predvideli iniciativo *Urban Tech Republic*, ki naj bi sčasoma postala največje berlinsko razvojno območje, v katerem bo delovalo do 800 podjetij. Tranzicijska funkcija tega območja kot zavetišča in mesta za usmerjanje beguncev se morda zdi kot anomalija. Pribežniki iz Ukrajine v ta prostor vstopijo z obrazci in dokumenti, s katerimi dokazujejo svojo zmožnost za življenje in delo. Po protokolu so o svojem novem statusu obveščeni skladno s 24. členom («Sedaj ste registrirani kot vojni begunec; skenirajte to QR kodo, preberite svoje pravice in nadaljujte do naslednje točke, kjer vam bodo odvzeli prstne odtise»). Z ozirom na ustaljene tirnice, po katerih se to območje preobraža iz vojne v tržišče v tehnologijo, je to, da se tu znajdeš kot sled vojne, skorajda nekakšno premikanje nazaj v prostoru in času, ki sta naravnana na razvoj prihodnosti.

Preobrazbe Tegla utelešajo splošno razširjeno zamišljanje, ki ga že dolgo zaznavam v Nemčiji in na globalnem severu: gre za idejo, da je vojna stvar

preteklosti, edina grožnja pa se nahaja v prihodnosti, kjer jo lahko odpravimo le, če temperaturne spremembe uravnamo z dovoljšno mero tehnologije. Vendar se vojna v resnici nikoli ni končala, le svoj arzenal je razširila na nova bojišča trgov in želja. Ta predpostavka ni ravno nova ali edinstvena, poleg tega bi se bilo skorajda prelahko skriti za navidezno preprostost te izjave in preiti na druge, bolj zaželene teme, ki premorejo večjo stopnjo univerzalnosti in abstrakcije. A se ji vseeno želim posvetiti. Želim obeležiti ta trenutek v zgodovini, ko so nemške kulturne ustanove dvignile ukrajinsko zastavo, medtem ko je mesto pomenljivo spregovorilo skozi hitro nastajajoče grafite: *#Das ist nicht unser Krieg* (to ni naša vojna).

V zadnjem desetletju sem na potovanjih po Zahodni Evropi in Severni Ameriki opazila vse večjo zaskrbljenost nad podnebjem, nekakšno vnaprejšnje obžalovanje, ki ga čutim tudi sama. Vendar nisem mogla razumeti popolne odrezanosti od moje druge resničnosti – tiste, ki obsega okoljsko katastrofo, vojno, izgubo in brezkončen boj, da bi sploh lahko pomislili na prihodnost. Ta moja druga resničnost nikoli ni bila skupna in nikoli spadala med skrbi ljudi in krajev, ki so bili pripravljeni razpravljati le na ravni planetarnih razsežnosti. Kot da pretok energije, ki tem diskurzivnim območjem zagotavlja neprekinjeno dobavo elektrike in idej ter jim s tem omogoča razcvet, nima nič opraviti z območji, iz katerih energija prihaja. Na tem mestu razprava o podnebjju in razprava o vojni postaneta nenavadno ločeni ena od druge.

Električna energija in podnebje sta danes poglavitni temi nemških medijev, politike, umetniških platform in vsakdanjih pogovorov, obenem pa ustvarjata specifično energetska ozaveščenost. Nemški znanstveniki se z najmanjšimi spremembami v vremenu ukvarjajo že vse od Humboldta, ki je skrbno kartiral in zbiral meteorološke podatke ter skušal razumeti podnebje – pojem, ki je v tej državi tudi pridobil svoj moderni pomen –, s čimer je proizvedel lastno epistemo, po kateri spoznati svet pomeni v mislih vselej ohranяти njegovo najbolj racionalno izrabo za posameznika in/ali blagostanje naroda. Ko sem se preselila v Nemčijo, sem se spraševala, kako bi ta ozaveščenost lahko vzniknila skozi družbenotehnične imaginarije, všite v tkanino vsakdanjika. Leta 2022

(»leta, ki se nikdar ni končalo«, kot pravijo v Ukrajini), ko sem se v to geografijo vpletala skozi njene birokratske postopke, sem razvila obred branja naslovnih dnevnikov časopisov, ki so bili v svojem značilnem slogu posvečeni sezonskim nevšečnostim nemških porabnikov energije. Na nekaterih so bili ob čudnih ilustracijah, ki so dale slutiti, da bodo ljudje vsak čas zmrznili, prikazani grafi z natančnimi številkami, povprečno porabo, cenami in inflacijo. Obenem sem v nabiralnik redno prejemale brošure zasebnih operaterjev distribucijskega omrežja, ki so hoteli pojasnjevati zelene prihodnosti, medtem ko sta tako leva kot desna opcija v predvolilnih plakatih in izjavah predlagali bodisi izgradnjo Severnega toka 2 (ne glede na okoliščine) bodisi prekrivanje terena (kjerkoli pač že) s sončnimi kolektorji in obrati za proizvodnjo vodika.

Nenavadno mesto, ki ga ima električna energija v življenjih Severnoameričanov, kjer je hkrati prisotna in odsotna, kljub temu da so z njo nasičeni vsi vidiki družabnega življenja in da omogoča samo možnost človekovih svoboščin, opisujejo s terminom »energetsko nezavedno«. ² Danes je v Nemčiji nemogoče ubežati pred navezovanjem dejstev na ogljikovodike. Preobilje teh informacij ustvarja ozračje, nasičeno z energetiko – vizualne in številčne interpretacije popolnoma preplavijo misli ljudi. Kakšnemu namenu služijo te številke? Kakšno vlogo igra to védenje? Kakšna je performativna moč te porajajoče se energetske ozaveščenosti?

Makro

Na področju raziskovanja znanosti, tehnologije in družbe so družbenotehnični imaginariji opredeljeni kot »kolektivno zamišljene oblike družabnega življenja in družbenega reda, ki se odražajo v zasnovi in uresničevanju projektov določenega naroda in/ali tehnoloških projektov«. ³ Gre za specifične nabore nazorov, ki

2 V času pisanja tega besedila me je Johannes Bruder v najinih pogovorih med drugim opozoril na pojem »energetskega nezavednega«, kot ga Patricia Yaeger opredeli v svojem članku »Literature in the Ages of Wood« (2017. *Energy Humanities: An Anthology* (D. Boyer in I. Szeman, ur.). John Hopkins University Press. <https://doi.org/10.56021/9781421421889>).

3 Jasanoff, S. & Sang-Hyung, K. (2009) Containing the Atom: Sociotechnical Imaginaries and Nuclear Power in the United States and South Korea. *Minerva: A Review of Science, Learning & Policy*, 47(2). <https://doi.org/10.1007/s11024-009-9124-4>

sestavljajo vizijo prihodnosti ter prispevajo k razvijanju različnih tehničnih in kulturnih pristopov, ki veljajo za nujne ter so institucionalno stabilizirani in izvedeni na različnih ravneh z namenom uresničevanja predlaganega scenarija. Takšni imaginariji so vedno omogočevalci. Izhajajo iz ideje, podobe ali fiksacije na kratek oris dogodkov, projiciranih na čas v prihodnosti, nato pa se sčasoma vpišejo v družbenopolitični red, katerega proizvedejo skozi materializirane infrastrukture ter preurejanje žive in nežive snovi zavoljo vzdrževanja omenjenih projektov. Družbenotehnični imaginariji se odvijajo vzdolž časovne osi, ki se začne in konča v zeleni prihodnosti, vendar se včasih zgodi, da je določena prihodnost zaželeno, ker drugačna prihodnost vzbuja strah.

Eden od trenutno najbolj daljnosežnih primerov družbenotehničnega imaginarija je trajnostni razvoj. Zamislili so si ga na globalnem severu, nato pa je postal del vse bolj razširjene okoljevarstvene retorike, političnih projektov in ideologij življenjskega sloga, pri čemer je predstavljen kot univerzalna rešitev, ki jo je mogoče uresničiti skozi prenose strokovnega znanja in tehnologije. Ker je bila trenutna različica tega imaginarija prvotno zamišljena leta 1987, je kritika trajnosti, ki izhaja iz postkolonialne teorije, v vmesnem času postala dobro artikulirana. Znanstveniki s področja znanosti in tehnologije so se vse bolj osredotočali na to, kar naj bi bil ključni element programa za trajnostni razvoj: električna energija.⁴ Družbenotehnični imaginarij trajnosti je normaliziral idejo, da če želimo rešiti planet, moramo (kot človeštvo!) eno vrsto energije zamenjati z drugo. Ko pišem to besedilo in ko ga boste vi kasneje brali, se ustvarjalne rešitve tega problema nenehno množijo. Poziv OZN, da je treba »vse življenje na novo premisliti in udejanjiti kot premikanje proti planetarni prihodnosti«, je sprožil številne prekrivajoče se vizije energetskega prehoda k bolj zelenemu življenju, vse od postopnega opuščanja starejših virov energije in razgradnje njihovih infrastruktur do selitve proizvodnje energije na novozgrajene energetske otoke.⁵ Kritike medtem izpostavljajo, da zamišljanje

4 Jasanoff, S. & Simmet, H. R. (2021). Renewing the future: Excluded imaginaries in the global energy transition. *Energy Research & Social Science*, 80. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102205>

5 Avtorji v začetku besedila povzamejo poročilo Brundtlandove komisije z naslovom *Our Common Future* iz leta 1987. Za več informacij glej: Jasanoff & Simmet, 2021, str. 2.

trajnosti ustvari lastne konstitutivne zunanosti: skrb za okolje in trajnostni življenjski slog *tukaj* (znotraj območja trajnostnega projekta) je zakupljena po neznansko visoki ceni proizvodjanja netrajnosti *drugod* (konstitutivna zunanost trajnostnega projekta), pri čemer »mrzlično iskanje novih naprednih rešitev za izboljšano upravljanje domnevno ‚trajnostne‘ prihodnosti pogosto le še poglobi komodifikacijo tako človeške kot nečloveške snovi.«⁶

Pri navedenem je ključno dvoje. Prvič, družbenotehnični imaginariji vkodirajo točno določeno zamišljanje družbeno-prostorskega reda,⁷ in drugič, konstitutivna zunanost je rezultat tega vkodiranja. To pomeni, da prihodnost nima le časovne, temveč tudi geografsko dimenzijo. V besedilu »No Milk, No Love« sem podala specifičen primer družbenotehničnega imaginarija, ki konstitutivno zunanost nemških trajnostnih projektov proizvaja skozi splošno razširjeno prikazovanje Ukrajine kot »žitnice Evrope«.⁸ Ta imaginarij se je porodil iz nazorov, osnovanih na spoznavnih orodjih (kartografskih in drugih), s katerimi si zahodnoevropske države in ruski imperij zagotavljajo vire ter tako uveljavljajo svoje imperialistične interese. V tem zamišljanju je Ukrajina dežela neskončno rodovitne črne prsti, bogate z minerali. Dežela, ki bi zlahka nahranila celoten svet, ker ji je vire brezpogojno podarila narava. V tem zamišljanju so telesa in prostori pretvorjeni v mesta materialnih transakcij, ki služijo utemeljevanju režimov oblasti, ti pa danes ohranjajo prevlado tako, da se nenehno na novo izumljajo. Zdi se, da se ti režimi prepletajo ter telesa, prostore in usodo žitnice ponujajo tistim, ki si slednjo želijo prisvojiti.

Spekulativni scenariji morebitnih motenj v žitnici – v smislu prostega pretoka žita, energije in delovne sile –, kot jih napovedujejo nemški mediji, ponavljajo zmotno predstavo, da so bili do izbruha vojne z Rusijo vse to zlahka dostopni

6 Ernstson, H. & Swyngedouw, E. (2019). Politicizing the Environment in the Urban Century. *Urban Political Ecology in the Anthro-Obcene: Interruptions and Possibilities* (Ernstson, H. & Swyngedouw, E., Eds.). Routledge.

7 Chateau, Z., Devine-Wright, P. & Wills, J. (2021). Integrating sociotechnical and spatial imaginaries in researching energy futures. *Energy Research & Social Science*, 80. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102207>

8 Bazdyrieva, A. (2022, maj). *No Milk, No Love!* e-flux Journal. Pridobljeno 23. avgusta z <https://www.e-flux.com/journal/127/465214/no-milk-no-love/>

viri brez trenja. Ta strah pred motnjami proizvede afektivno sfero, ki je identična tisti, ki jo proizvedejo podnebne spremembe – strah, da se bo običajni življenjski slog kmalu končal. Obe učinkovito mobilizira tehnopolitika, ki je vselej že usmerjena v iskanje rešitve, s katero bi prebivalstvo zavarovala pred vsakršno grozljivo njihovemu biološkemu blagostanju. Ta mehanizem je soroden imunološkemu odzivu, ki telo ščiti pred potencialno vsiljivimi zunanostmi: ogljikovim dioksidom, odpadki, bakterijami, begunci, virusi, ozonom in vsem ostalim, kar nam pade na pamet. Kot je zapisal Roberto Esposito, omogoča režime vladanja, katerih skrbi in retorika se osredotočajo na ohranjanje in širjenje tistega, kar velja za ogroženo. Takšni režimi vselej naslavljajo v osnovi univerzalne oblike, kot sta »človek« in »človeštvo«, ter z vsaditvijo uničenja človeštva v globalno in nacionalno politično sceno upravičujejo najbolj brutalne ter absurdne protiukrepe,⁹ kar vključuje legitimno iztrebljanje Drugega, če se zdi, da ta ogroža biološko srečo – če ne celo preživetje – prebivalstva.¹⁰ In biološko srečo prepreči tudi vojna. Na tem mestu ter na tak način podnebje in vojna zasedeta različni mesti v splošno razširjenem zamišljanju.

Iz strahu pred motnjami mnogi že devet let vojno večinoma ignorirajo v zameno za prikladno dobavo električne energije. Ta strah je postal tudi orodje komunikacijskih strategij državnih in nedržavnih akterjev, ki lobirajo za različne agende pod pretvezo energetske varnosti in energetske suverenosti, pri čemer sta obe predstavljeni kot pretežno okolju prijazni trajnostni rešitvi. Tu lahko predpostavimo, da bomo v trenutni različici trajnosti uredili časovni red (rešili prihodnost) s prostorskimi prijemi (proizvodnjo konstitutivnih zunanosti) v okviru geopolitičnih dejanj (»geografsko shematizacijo diplomatsko-strateških odnosov ob geografsko-ekonomski analizi virov«)¹¹ in preureditve prostora. Če to sprejmemo, v istem trenutku jasno vidimo, da je energija že dolgo tega postala orožje.

9 Levinson, B. (2010). Biopolitics in Balance: Esposito's Response to Foucault. *CR: The New Centennial Review*, 10(2). <https://doi.org/10.1353/ncr.2010.0033>

10 Swyngedouw, E. (2019). The Anthrop(Ob)s(cene). *Keywords in Radical Geography: Antipode at 50* (The Antipode Editorial Collective, Ed.). John Wiley & Sons, Inc.

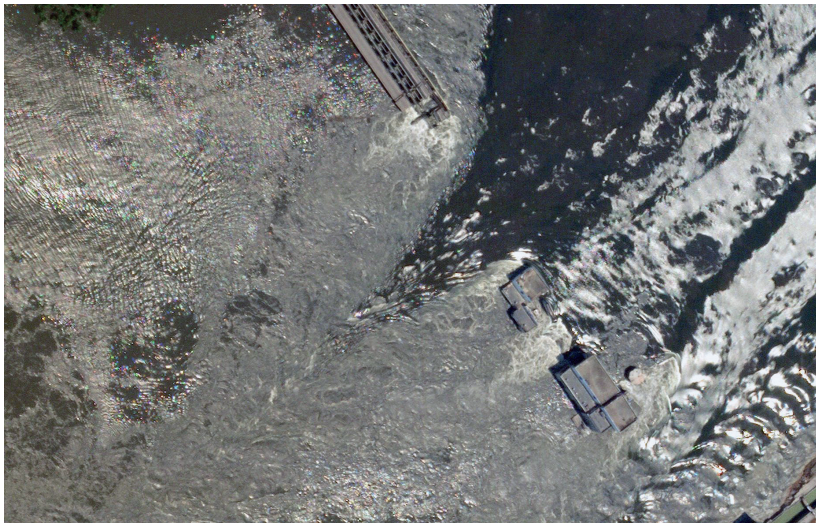
11 Jairus Victor Grove se navezuje na sociologa in filozofa Raymonda Arona. Glej str. 44 v: Grove, J. V. (2019). *Savage Ecology: War and Geopolitics at the End of the World*. Duke University Press.

Sedaj se bom vrnila na manjše merilo tega – mojega – telesa, ki se včasih le težka spoprijema z vsem tem. Sprašujem se, kako je mogoče, da sedaj, ko je ruski fašizem v celoti razkril svoj pravi obraz, ta ista država (katere intelektualci so si večkrat dovolili Ukrajincem predavati o fašizmu) in ti isti ljudje (ki so vzklikali »Nikoli več!«) korakajo po ulicah Berlina in pozivajo k miru. Podpisali so pisma z zahtevami, naj Nemčija ne dobavi orožja Ukrajini (čeprav prej dolga leta niso imeli težav s tem, da so bili pomemben dobavitelj orožja Rusiji). Relativizirajo vojno. Ali pa molčijo, kar je, ko pride do fašizma, pozicija, ki prinaša določene posledice.

Vojna v Ukrajini ni ekskluzivna. Gre za eno največjih udejanjenj imperializma v nedavni zgodovini, ki je obenem del veliko daljše in obsežnejše vojne, v kateri izginjajo sirska ter čečenska ljudstva in ki se vpisuje v zgodovino organiziranih genocidov Tatarov, Cirkazijcev in mnogih drugih ljudstev. Kako je mogoče, da odpor proti imperializmu in fašizmu, ki ga Ukrajina – kot politično telo in skupina tako posameznikov kot skupnosti – trenutno boleče izvaja skozi dejanske spopade in decentralizirane, eksteritorialne oblike solidarnosti, pogosto namenoma in zato produktivno ignorirajo prav tisti, ki zagovarjajo isto agendo protiiperializma, ali protifašizma, ali obojega?

Za razumevanje zgoraj omenjenih protislovij sta pomembni dve nedavni artikulaciji. Prva obsega analizo te vojne, ki sledi Svitlani Matvijenko, in sicer vzdolž dveh različnih vektorjev: medimperialističnega in kolonialno-imperialističnega. Medimperialistični vektor operira skozi odvrčanje ob pogajanjih večjih kolonialnih sil (Rusije, Kitajske, ZDA in zahodnoevropskih držav, ki se svojega pomembnega vpliva lahko oklepajo zahvaljujoč lastni kolonialni preteklosti). Kolonialno-imperialistični vektor operira skozi ustrahovanje, ki izločuje komunikacijo (ko Rusija izjavi, da Ukrajina nima pravice obstajati, iz tega sledi, da ta ne more sodelovati v pogajanjih). Strategije odvrčanja – izvajanje pritiska, stopnjevanje in jedrsko izsiljevanje – so pogajalske strategije. Strategije ustrahovanja – ubijanje, poniževanje, poslabševanje, onesnaževanje, mučenje – niso le dejanja imperialističnega izbriša, temveč komunikacijske strategije, ki vsako dejanje ustrahovanja

spremenijo v informacije, te pa postanejo vsebine in nato dalje krožijo, s čimer vzbujajo afekte in sprožajo točno določene odzive. Soodvisnost teh dveh vektorjev naj bi po Matviienko ustvarila kompleksnosti vojne: pogajanja med imperialističnimi silami so lahko uspešna le, če je uspešno tudi kolonialno ustrahovanje.¹² Veliko ljudi po vsem svetu v trenutni vojni sicer prepozna medimperialistično politiko, nočejo pa prepoznati kolonialno-imperialističnega vidika. Še več, spregledajo njuno medsebojno povezanost. Tu uspešna analiza ni tista, ki zaobjame večje merilo, temveč tista, ki zmore prepoznati samo transskalarnost vojne.

Satelitski posnetek zrušenja jezua Kahovka, zaradi katerega je poplavelo mesta, kmetijske površine in infrastrukture. Junij 6, 2023. Nova Kahovka, Ukrajina. Vir: Planet Skysat. CC BY-NC 2.0. Pridobljeno 25. septembra 2023 s <https://www.planet.com/gallery/#!/post/destruction-of-the-kahovka-dam>

Druga artikulacija je združljiva s tem vektorskim razmišljanjem, vendar je še bolj provokativna, saj kaže na določeno provincialnost znotraj kritike fašizma, kot je ta podana v Evropi. Te slepe pege sedaj zakrivajo fašizem, ki ga izvaja Rusija, ter nam tako omogočajo razumeti mehanizem, ki se skriva

12 Matviienko, S. (2023, marec). *Speeds and Vectors of Energy Terrorism*. e-flux Journal. Pridobljeno 23. avgusta 2023 s <https://www.e-flux.com/journal/134/525421/speeds-and-vectors-of-energy-terrorism/>

za nenavadnim simboličnim razločevanjem med podnebnimi spremembami ter vojno, v katerem eno dobi prednost pred drugim. V drugi svetovni vojni in medvojnem obdobju so demokratične evropske sile fašizem razumele kot anomalijo v samem jedru liberalnih evropskih vrednot.¹³ Obenem pa so te iste demokratične države drugod uveljavljale svoje imperialistične ambicije ter se pri tem nasilja posluževale v povsem primerljivih razsežnostih kot ena od fašističnih držav. Zgodovinar Michael Ortiz je na podlagi analize protiiperialističnih in protifašističnih gibanj zunaj Evrope predlagal, da bi bilo fašizem treba razumeti kot imperialistični pojav, saj sta si fašizem in liberalni imperializem sorodna v uresničevanju imperialističnih interesov: »Evropske velesile (Velika Britanija, Francija, Italija in Nemčija), bodisi fašistične, demokratične ali imperialistične, so se skupaj dogovorile o usodi manjših narodov. Podobne so bile konstelaciji sinergičnih, a hkrati antagonističnih nacionalnih držav, ki jim je bilo skupno eno: vzdrževanje in ohranjanje imperija. [...] Stari liberalni imperiji (predvsem Velika Britanija, Francija in ZDA) so se posluževali konvencionalnih metod soobstajanja s konkurenčnimi kolonialnimi imperiji – pogajanj, ustrahovanja, povezovanja ali izoliranja.«¹⁴ Rusija – tu lahko nadaljujem – je bila še pred dobrim letom velesila, s katero se je dalo povsem normalno pogajati. Ljudstva, vlade, umetniške in akademske platforme po vsem globalnem severu se zato nočejo povezati v razumevanju, artikuliranju in zaustavljanju imperializma, temveč se nadejajo, da bodo lahko ohranili koristi ruskih imperialističnih bogastev, in Ukrajino (še vedno) skušajo pripraviti do mirovnih pogajanj navkljub nedopustnim grozodejstvom.

Ukrajina se je s svojim odporom postavila na zemljevid. To pomeni, da prostori, ki so »male narode« dolga leta razumeli kot mesto pogajanj med imperialističnimi velesilami, ne morejo več prezreti manifestacije politične volje – subjektivne volje do življenja in delovanja. Ironično je, da tisti, ki se v vojni nočejo postaviti na nobeno stran, ker naj bi šlo za konflikt med Rusijo in Zahodom, ponotranjijo imperialistično izhodišče, saj zavračajo

13 Ortiz, M. (2023). *Anti-Colonialism and the Crises of Interwar Fascism*. Bloomsbury Academic.

14 Ortiz, 2023, str. 14.

protiimperialistične in protifašistične vidike ukrajinskega boja. Nočejo priznati subjektivne volje ukrajinskih posameznikov, skupnosti in suverene države do obstoja in govora. Kot sem že omenila, je nestrinjanje Zahodne Evrope z rusko invazijo Ukrajine in kršitvijo mednarodnega prava še vedno vzporedno globoko ekstraktivističnemu kolonialnemu pristopu k Ukrajini kot viru, ki omogoča nemoten pretok električne energije in delovne sile.

Ta retorika energetske suverenosti in energetske varnosti uteleša politiko prostora in merila, ki je del slehernega energetskega prehoda. Energetska suverenost pomeni neodvisnost od imperialistične oblasti, ki ima jedrsko orožje – od oblasti, ki predstavlja jasno razvidno grožnjo znotraj medimperialistične ureditve. Energetska varnost pomeni zagotavljanje in vzdrževanje energetskih potreb z imperialističnimi kolonialnimi sredstvi. V tej konstelaciji strah pred motnjami v dobavi električne energije, ki se spoji z idejo skažene prihodnosti, daje prednost nepreglednim transakcijam, zavitim v okoljevarstveno retoriko, pred človekovimi pravicami drugod po svetu. Tu nekdanje in sedanje imperialistične sile, vključno z Nemčijo, razpravo v zvezi s podnebnimi spremembami uporabljajo kot orožje. Razprava o podnebjju je tudi razprava o vojni. In ta razprava je planetarna.

Post scriptum

V Ukrajini varovanje življenja ni retorično sredstvo. Razumeti ga je treba v dobesednem pomenu, pri čemer se udejanja z neznanskim naporom posameznikov in samoorganiziranih entitet, vzdržujejo pa ga decentralizirana rizomatska omrežja delovanja in distribucije. Primeri izjemne solidarnosti še vedno niso artikulirani na načine, ki bi kljubovali prikladnim kategorijam, kot je nacionalizem. A eden od njih vseeno lahko služi kot opis drugačne energetske ozaveščenosti. Ko je Rusija v začetku zimske sezone oktobra 2022 začela intenzivno napadati ukrajinsko energetskega infrastrukturo, so ljudje v Ukrajini tudi takrat, ko je elektrika bila na voljo, namenoma omejili svojo porabo, da ne bi preobremenili omrežja. V mislih so imeli celotno verigo odnosov, ki omogočajo pretok energije. Ta veriga se je prestavila z mikro ravni na mezo in

nato makro raven: vsa gospodinjstva, katerih člani so v tem vojnem stanju del gospodarstva in odnosov med delavci in delodajalci; mestne občine, odgovorne za vzdrževanje omrežja; ključni delavci, ki so večinoma ostali na deloviščih kljub neposredni nevarnosti, saj Rusija dnevno napada vse dele kritične infrastrukture; delavci oddelka za preprečevanje izrednih razmer, ki rešujejo ljudi in izpod ruševin izvlečejo trupla; električarji, ki v nekaj urah ponovno usposobijo poškodovane objekte in naprave; omrežja ljudi, samoorganiziranih entitet in ustanov, ki mobilizirajo vsa ta prizadevanja za ohranjanje življenja in osnovnih funkcij; ter nazadnje teritorialna obramba in oborožene sile – vsi, ki so svoja življenja postavili na stranski tir, da bi ustavili agresorja. Takšna energetska ozaveščenost ne izhaja iz strahu pred motnjami. Temelji na volji do soudeležnosti skozi skupno bolečino, odgovornost in uporabo virov, udejanja pa se tako, da posamezniki zavestno prekinejo svoje procese ali se iz njih umaknejo.

Vojna ni pojav iz preteklosti. Ne gre za nek oddaljen dogodek, ki okupira začrtane fronte. Vselej se namreč začne in konča v domu nekoga, ki je lahko še tako daleč ali blizu, varen ali v nevarnosti. Ko iščem pot med vojno in ne-vojno ter prečkam shujšano reko, ki ju ločuje, razmišljam o popolnoma drugačnih svetovih, ki ju ta razločitev proizvede. Svet občutenja bolečine in svet preprečevanja bolečine za vsako ceno. Oba sta povsem smiselna, a vseeno še vedno mislim, da se oblast manifestira tako, da pritegne človeštvo, ko si želi preseči topografsko zamišljanje zavoljo lastnih koristi, in začrta meje, da bi s tem zakrila bolečino. Na telefonu sem našla citat iz knjige *Nomadic Theory*, v kateri je Rosi Braidotti zapisala: »Določena količina bolečine, vednosti o ranljivosti in bolečini je pravzaprav koristna. Prisili nas, da razmislimo o dejanskih materialnih pogojih sopovezanosti in s tem biti v svetu. Osvobaja nas nespametnosti popolnega zdravja in vseobsegajočega občutka eksistencialne upravičenosti, ki ga ta prinaša.«¹⁵ Ne vem, zakaj sem nekaj mesecev pred veliko invazijo naredila posnetek zaslona s temi besedami. Vendar se spomnim, da mi je ta ideja etike kot svobode, ki jo

¹⁵ Braidotti, R. (2012). *Nomadic Theory: The Portable Rosi Braidotti*. Columbia University Press, str. 316–317.

prinaša razumevanje naše povezanosti, naj smo si še tako različni, v spomin priklicala izkušnjo življenja v Ukrajini. Sedaj sem citat ponovno našla na svojem Instagramu, ki sledi mojemu gibanju, medtem ko se pokrajine okoli mene nepovratno spreminjajo. Bolečina – in vednost o ranljivosti in bolečini – ostaja tu ob meni. Ta vojna je namreč moja vojna.

Asia Bazdyrieva
MIKRO, MEZO, MAKRO

PostScript^{UM} #48
Urednik zbirke: Janez Fakin Janša
Elektronska izdaja

Založnik: Aksioma – Zavod za sodobne umetnosti, Ljubljana
www.aksioma.org | aksioma@aksioma.org

Za založnika: Marcela Okretič

Prevod in lektoriranje: Miha Šuštar

Oblikovanje: Luka Urnek

Prelom: Sonja Grdina

Naslovna fotografija: Satelitski posnetek večcevnega metalca raket in jasno razvidne dimne sledi. Posneto 27. februarja 2022 nad Belgorodsko oblastjo v Rusiji. Fotografija je bila uporabljena v odprtokodnem raziskovanju obveščevalnih podatkov z namenom prepoznavanja ruskih artilerijskih napadov na območju Harkova v Ukrajini. Vir: PlanetScope, CC BY-NC 2.0. Pridobljeno 25. septembra 2023 s <https://www.planet.com/gallery/#!/post/rocket-attack>

(c) Aksioma | Avtorske pravice besedila in slik so last avtorja | Ljubljana 2023

Angleški izvirnik: Micro, Meso, Macro

Ob podpori Ministrstva za kulturo Republike Slovenije in Mestne občine Ljubljana

Izdaja v okviru programa
Taktike & praksa #14: Merilo
aksioma.org/scale/sl

Prvič objavljeno v nemščini in angleščini leta 2023 v oktobrski številki spletne revije transmediale. Uredila: Elise Misao Hunchuck.
transmediale.de/en/scale-issue

**taktike
& praksa**

